

DOI: 10.5937/MegRev2104303S

Pregledni naučni članak

Primljen 12.02.2021.

Odobren 19.04.2021.

ODGOVORNOST ZA UNIŠTAVANJE SRPSKE NACIONALNE BAŠTINE TOKOM MEĐUNARODOG MANDATA NA KiM**

Sažetak: *Nakon prestanka jednostranog oružanog napada Severnoatlantskog ugovornog saveza, bez odluke Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, na SR Jugoslaviju, u Autonomnoj pokrajini Kosovo i Metohija je uveden međunarodni pravni poredak, pod okriljem Saveta bezbednosti i uz učešće regionalnih međunarodnih organizacija. Od tada, neke od organizacija koje su bile mandatovane na prostoru Kosova i Metohije u skladu sa odlukama Saveta bezbednosti, ne samo samo da su taj pravni poredak kršile, podržavanjem stvaranja i neovlašćenim prenošenjem nadležnosti na separatistički entitet, već nisu izvršavale dužnosti iz dodeljenih mandata. Nečinjenje i međunarodno protivpravni akti tih organizacija za posledicu su imali devastiranje srpske baštine i raširenu pojavu uklanjanja tragova srpskog prisustva na prostoru koje je teritorijalna i duhovna prapostojbina srpske nacije. U ovom članku, razmatra se pitanje međunarodnopravne odgovornosti međunarodnih organizacija koje su imale mandat da obezbede standarde u južnoj srpskoj pokrajini, za štetu nanetu srpskoj baštini tokom međunarodnog prisustva. Potreba da se ovo pitanje rasvetli proističe iz rizika koji bi po međunarodno pravo imala nekažnjivost uklanjanja milenijumske nacionalne baštine pod međunarodnim mandatom.*

Ključne reči: *agresija, debelacija, nacionalni identitet, regionalni aranžmani, pripisivost odgovornosti*

---

* Vanredni profesor, Pravni fakultet Megatrend univerziteta, Beograd;
mstevanovic@megatrend.edu.rs

** Ovaj rad je rezultat projekta FPISKL „Materijalno i duhovno blago Kosova i Metohije - pravni aspekt“. Projekat je pokrenut sporazumom Pravnog fakulteta Megatrend univerziteta sa Institutom za srpsku kulturu Priština – Leposavić.

1. Uvod

Kosovo i Metohija (KiM) predstavlja teritorijalnu i, još više, duhovnu prapostojbinu Srbije. O tome svedoče materijalni tragovi, pre svega srednjovekovni versko-kulturni spomenici i objekti Srpske Pravoslavne Crkve (SPC). Oni su kroz istoriju definisali kulturne i duhovne osobenosti u temelju posebnog nacionalnog identiteta u odnosu na druge etničke grupe, religije i kulture. Kako je predstavio Ljubiša Gvojić, u delu „Srpsko duhovno nasleđe na Kosovu i Metohiji“, na prostoru južne srpske autonomne pokrajine se nalazi 1350 crkvenih objekata (crkve, manastiri, isposnice, spomen-kapele i spomen-kosturnica), 534 pravoslavna srpska groblja, 96 starih srpskih tvrđava i gradova i 14 dvoraca srpskih vladara, odnosno 1994 toponima koji su trag srpskog prisustva, u proseku na svaka 2,5 kilometra KiM.

Uništavanjem istorijske zaostavštine i nasiljem prema crkvenim objektima napadaju se tragovi tradicionalnog srpskog prisustva, ali i temelj srpskog nacionalnog identiteta koji je opstao i tokom pet vekova Otomanske okupacije. Praksa demonstracija protiv Srba prilikom verskih obreda, kojima se napada njihov pravoslavni duh, ukazuje na perfidnu politiku nepoželjnosti prisustva Srba na svom duhovnom izvoru. Politika koja teži zatiranju srpskog prisustva i nacionalne baštine na tom prostoru sprovodi se tokom mandata misija međunarodnih organizacija nadležnih, u skladu sa međunarodnim pravom, da obezbede ostvarivanje standarda (funkcionalna demokratija, vladavina prava, sloboda kretanja, povratak i integracije, ekonomija, imovinska prava i dijalog sa Beogradom) u južnoj pokrajini Republike Srbije (međunarodno prisustvo). Pod njihovim mandatom, imovina SPC i srpska kulturna dobra su podvrgnuti pravnom režimu secesionističkog entiteta i sve učestalije se predstavlja kao ”kosovsko nasleđe”.

Republika Srbija ima pravo da zaštiti svoj identitet i opstanak, kao i da se stara o ostvarivanju verskih i kulturnih prava svojih građana koji su trenutno pod režimom institucija secesionističkog entiteta i međunarodnih organizacija nadležnih za ostvarivanje standarda. Takođe, ima međunarodnopravnu obavezu da se stara o sprovođenju međunarodnih ugovora koji štite kulturnu baštinu na svojoj teritoriji, uključujući i na delu na kome joj je privremeno ograničen suvereniteti, tom kontekstu, da pokreće postupke protiv onih kojima se može pripisati odgovornost za postupke i posledičnu štetu zbog uništavanja baštine.

Da bi se rasvetlila odgovornost koju međunarodne organizacije imaju u skladu sa svojom nadležnošću, prvo je analiziran razvoj međunarodnog prisustva na KiM od 2000. godine, a zatim je shodno tome razmotreno pitanje pripisivanja odgovornosti međunarodnim organizacijama koje su na tom delu Srbije bile nadležne za aspekte međunarodnog prisustva čije je kršenje omogućilo uništavanje i ugrožavanje materijalnih dokaza srpskog kulturno-istorijskog nasleđa.

2. Međunarodno upravljanje na KiM

Nakon suspenzije napada bez pravnog osnova Severnoatlantske ugovorne organizacije (NATO) na Saveznu Republiku Jugoslaviju (SRJ), po Vojno-tehničkom sporazumu između Međunarodnih bezbednosnih snaga (KFOR/NATO), SRJ i Republike Srbije, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija (SBUN) je Rezolucijom 1244 ovlastio generalnog sekretara UN (GSUN) da, uz pomoć odgovarajućih međunarodnih organizacija, uspostavi Privremenu administrativnu misiju UN na Kosovu (UNMIK). SBUN je za glavne odgovornosti UNMIK utvrdio: unapređenje uspostavljanja suštinske autonomije i samouprave na Kosovu; obavljanje osnovnih civilno-upravnih funkcija; organizovanje i nadgledanje razvoja privremenih institucija za demokratsku i autonomnu samoupravu; održavanje javnog reda i zakona, raspoređivanja međunarodnog policijskog osoblja a kasnije i uspostavljanjem lokalne policije; zaštita i unapređenje ljudskih prava; i osiguranje bezbednog i nesmetanog povratka izbeglica i raseljenih.¹

Pored UNMIK, na prostoru južne srpske pokrajine su, uz prethodnu saglasnost SRJ i R Srbije, raspoređene i snage KFOR, uz vodeću ulogu NATO, sa mandatom da nadgledaju povlačenje snaga SRJ, obezbede mir i stabilno okruženje, kao i da kontrolišu kopnenu zonu bezbednosti u Republici Srbiji - prema KiM i granice SRJ sa Albanijom i BJR Makedonijom do dolaska civilne misije UN.² Već do kraja 1999. godine, preko kopnene zone bezbednosti se vrše upadi i oružani napadi albanskih terorista na područja Bujanovca, Preševa i Medveđe. Savezna skupština SRJ je osudila upade kroz zonu odgovornosti KFOR i ocenila da odgovornost za njih snose KFOR i UNMIK, budući da je status te zone ustanovljen radi bezbednosti KFOR u ostvarivanju misije, a zloupotrebljava se za oružane upade albanskih terorista, čime se krše Rezolucija 1244 i Vojno-tehnički sporazum.³ Snage KFOR nisu bile podređene SBUN, ali jesu bile angažovane u okviru međunarodnog prisustva na KiM. Prema pravilima UNMIK, „KFOR označava specijalno ustrojene snage, sastavljene od Organizacije Severnoatlantskog pakta, uključujući njene države članice, njena pomoćna tela, njen vojni štab i nacionalne elemente država koje ne doprinose NATO“, kao i da će osoblje KFOR - „sva vojna i civilna lica pod nadležnošću komandanta snaga KFOR“, poštovati zakone koji se primenjuju na teritoriji Kosova i Specijalnog izaslanika generalnog sekretara (SIGS) u meri u kojoj nisu u suprotnosti sa ispunjenjem njihovog ovlašćenja datog prema Rezoluciji SBUN 1244.⁴

¹ UN Security Council, *Resolution 1244*, UN doc S/RES/1244 (10 June 1999), para. 11.

² *Vojno-tehnički sporazum između Međunarodnih bezbednosnih snaga ("KFOR") i Vlade Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije*, (09.06.1999.), čl. 1(2), 1(4) h, 2(2). <https://kossev.info/wp-content/uploads/public/dokumenti/Kumanovski%20sporazum%20.pdf> (4.11.2021.)

³ Deklaracija o principima zaštite nacionalnog i državnog interesa Savezne Republike Jugoslavije povodom eskalacije albanskog terorizma na Kosovu i Metohiji i u kopnenoj zoni bezbednosti, „*Sl. list SRJ*“, br. 73/2000, čl. 1.

⁴ UNMIK, *Regulation on the status, privileges and immunities of KFOR and UNMIK and their personnel in Kosovo*, UNMIK/REG/2000/47 (18 August 2000), Preamble, Art. 2.2.

Administraciji UNMIK, koja je uspostavljena u skladu sa međunarodnim pravom i ovlašćenjima SBUN, obezbeđeno je vrhovništvo u odlučivanju, uključujući i za razvoj lokalne samouprave, ali je suverenitet nad teritorijom formalni ostao SRJ.⁵ Do prvih lokalnih i parlamentarnih izbora, UNMIK je bio jedini organ koji je savetovao SIGS. Zatim je uspostavljena Zajednička privremena administrativna struktura, kao telo lokalne izvršne vlasti u razvoju koje je takođe bilo ovlašćeno da izveštava SIGS, a time posredno GSUN.⁶ Sa aspekta ovog rada, značajno je to da su UNMIK-u pomagale neke međunarodne organizacije, ali kroz integrisanu strukturu i pod koordinacijom GSUN, poput UNMIK - javna uprava, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) – izgradnja institucija i Evropska unija (EU) - ekonomski razvoj. U okviru međunarodnog prisustva, najveća izvršna moć na KiM je bila poverena GSUN, izuzev što njemu podređena struktura nije obuhvatala KFOR.

U oktobru 2005. godine, GSUN je obavestio SBUN o nameri da imenuje SIGS koji bi vodio proces koji treba da se završi budućim statusom srpske pokrajine.⁷ Kao načela kojim će se taj proces voditi istakao je: uzdržavanje strana od jednostranih koraka i sprovođenje standarda za Kosovo (inače, obaveze utvrđene Rezolucijom 1244 i Ustavnim okvirom za privremenu samoupravu)⁸, sa kojima se saglasila Kontakt grupa (Sjedinjene Američke Države, Ruska Federacija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Nemačka, Italija i Francuska). Međutim, okvir koji je SIGS predstavio u svom Sveobuhvatnom predlogu za rešenje statusa Kosova je polazio od premise da srpska pokrajina dobije svoj ustav, pravo da zaključuje međunarodne sporazume i da bude članica međunarodnih organizacija,⁹ odnosno da mora postati država Kosovo, te nije sledio koncept „standardi pa status“, niti je bio statusno neutralan. U vezi sa ovim predlogom SIGS, treba imati u vidu da je teritorija KiM u tom trenutku bila pod međunarodnom upravom, obaveznom da primenjuje pravni okvir Rezolucije 1244, što je u pogledu statusnog pitanja podrazumevalo da „pomaže politički proces dizajniran da odredi budući status“¹⁰, tj. dijalog između predstavnika kosmetskih Albanaca i Republike Srbije. Posebno treba naglasiti da Povelja UN predviđa da se u ostvarivanju

⁵ Tansey, Oisín, *Regime-Building: Democratization and International Administration*, Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 113.

⁶ Special Representative of the Secretary General, *Regulation on the Kosovo Joint Interim Administrative Structure*, UNMIK/REG/2000/1 (14 January 2000).

⁷ UN Secretary-General, *Letter concerning intention to appoint Martti Ahtisaari as Special Envoy for the future status process*, UN doc S/2005/708 (31. October 2005).

⁸ UN Security Council, *Letter dd 10 November 2005 from the President of the Security Council addressed to the Secretary-General* (UN doc S/2005/709), UN Yearbook 2005, pp 472, 473.

⁹ Special Envoy of the UN Secretary-General, *Comprehensive proposal for the Kosovo status settlement*, UN doc S/2007/168/Add.1 (26 March 2007), paras. 1.3, 1.5, 1.7.

¹⁰ UN Security Council, *op. cit.* (fn. 1), para. 11 e.

ciljeva UN poštuju načela suvereniteta i teritorijalnog integriteta članica.¹¹ Uz to, u odluci GSUN o imenovanju SIGS izričito stoji da će „politički proces da se odredi budući status Kosova voditi u kontekstu Rezolucije 1244 i relevantnih predsjedničkih izjava SBUN.“¹² U izveštaju iz marta 2007. godine, SIGS konstatuje „ograničenu sposobnost Kosova da samo rešava probleme zaštite manjina, demokratskog razvoja, privrednog oporavka i društvenog pomirenja“, i da bi stoga nezavisnost Kosova u početnom periodu trebalo da „nadzire i podržava međunarodno civilno i vojno prisustvo“.¹³ Nakon toga, zapadne članice SBUN su se pozvale na to da je GSUN podržao predlog SIGS „kao pravičan i uravnotežen“ i da su „(on i SIGS) odlučili da obnove razgovore u okviru Kontakt grupe (pet država bez međunarodnog mandata) i sa stranama koje su na liniji predloga“.¹⁴ Na toj liniji su bile: Sjedinjene Američke Države, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Nemačka, Italija i Belgija (članice NATO), koje su pokušale da u SBUN proguraju rezoluciju kojom bi se „pozdravila spremnost zainteresovanih strana, da imenuju međunarodnog civilnog predstavnika koji će biti i specijalni predstavnik EU; EU, da uspostavi misiju evropske bezbednosne i odbrambene politike; NATO, da nastavi da vodi međunarodno vojno prisustvo; i međunarodno bezbednosno prisustvo uspostavljeno u skladu sa Rezolucijom 1244... tokom prelaznog perioda od 120 dana“.¹⁵

Međunarodnopravno uspostavljeno međunarodno prisustvo ne obuhvata grupu država koja se nakon deklaracije predstavnika kosmetskih Albanaca o nezavisnosti Kosova samoproklamovala kao „Međunarodna upravljačka grupa za Kosovo“. Ovu koaliciju su činili neformalni blok zv. „Kvinta“ (SAD, Velika Britanija, Francuska, Nemačka i Italija), Austrija, Češka, Švedska, Turska, Finska, Belgija, Danska, Mađarska, Slovenija i Švajcarska. Ova koalicija je oličavala dominantnu ulogu SAD,¹⁶ a njena „Kancelarija međunarodnog civilnog predstavnika za Kosovo“ je bila ustrojena kao kancelarija SAD i EU. Koalicija je pokrenula mehanizam pritiska za sprovođenje plana SIGS, koji nije bio usvojen u SBUN i, u tom kontekstu, je prihvatila proglas o nezavisnosti, bez prethodnog referenduma kao minimalnog uslova za relevantnost takve izjave. Na svom prvom sastanku, koalicija je najavila „poštovanje mandata UNMIK i KFOR“ (čime se bar formalno uvažava da na KiM postoji međunarodni pravni pore-

¹¹ Zakon o Povelji Ujedinjenih nacija, „*Službeni list DFJ*“, 69/45, 2.

¹² UN Secretary General, UN doc SG/A/955-BIO/3714 (15 November 2005).

¹³ Special Envoy of UN Secretary-General, *Report on Kosovo's future status*, UN doc S/2007/168 (26 March 2007), paras. 11.13.

¹⁴ https://www.securitycouncilreport.org/update-report/lookup_c_glkwlemtisg_b_3945613.php (4.11.2021).

¹⁵ *Belgium, France, Germany, Italy, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America: draft resolution*, UN doc S/2007/437 (17 July 2007), paras. 4, 8.

¹⁶ International Civilian Office, *State Building and Exit: The International Civilian Office and Kosovo's Supervised Independence 2008 - 2012*, Pristina: ICO, p. 7.

dak) i crvenu liniju - „bez srpske paralelne bezbednosne strukture na teritoriji Kosova“.¹⁷ Stav ovih država o nezavisnosti Kosova nije iznenađujući budući da je devet od deset učestvovalo u napadu na SRJ i njihovo zagovaranje tranzicije ne bi bio od značaja da svojim postupcima nisu podrivali uspostavljeni međunarodnopravni poredak na KiM. U tom smislu su, na primer, samovlasno preuzele nadzornu ulogu od administracije UNMIK, tako što su podržale da EULEKS odmah nakon Deklaracije o nezavisnosti počne da se raspoređuje na čitavoj teritoriji južne srpske pokrajine.¹⁸ U vezi sa tim, sa aspekta ovog rada treba istaći reakciju GSUN, koji je nakon usvajanja Ustava „Kosova“, kojim je počela jednostrana primena nevažećeg plana SIGS i uvođenje ograničenja nadležnostima UNMIK, obavestio SBUN o nameri „da preoblikuje strukturu i profil međunarodnog civilnog prisustva na onu koja odgovara evoluirajućoj situaciji na Kosovu i omogućava EU da preuzme pojačanu operativnu ulogu na Kosovu“.

U vezi postupanja ove koalicije, neophodno je imati u vidu prirodu akta koji su prihvatile kao međunarodnopravno relevantan. Deklaracija o nezavisnosti Kosova usvojena je 17. februara 2008. godine, na vanrednom sastanku saziva Skupštine Kosova, koji je izabran na izborima za zakonodavni organ Privremenih institucija samouprave, odnosno u okviru međunarodnog prisustva. U tom proglašenju se ističe: „Zahvalni što je 1999 svet intervenisao, i samim tim uklonio upravu Beograda sa Kosova i postavio Kosovo pod privremenom administracijom Ujedinjenih nacija... Pozivamo i pozdravljamo NATO da zadrži vodeću ulogu u međunarodnom vojnom prisustvu i da sprovede odgovornosti koje su date na osnovu Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija (1999) i Ahtisarijevog plana.“¹⁹ Može se razumeti da koalicija država koje su učestvovala u oružanom napadu na SRJ bez odobrenja SBUN podržava proglašenje u kojem se izražava zahvalnost na tom činu, ali je sporno da tri stalne članice SBUN u toj koaliciji podržavaju primenu plana (Ahtisarijevog) koji nije bio usvojen na tom organu i praktično je predstavljao privatni stav SIGS. Uz podršku ove koalicije, 15. juna iste godine, separatisti su usvojili Ustav „Kosova“ i, nakon toga, kako je u izveštaju primetio GSUN, „nastavili da preduzimaju korake ka državnosti.“²⁰ S druge strane, GSUN je konstatovao i pravno relevantnu činjenicu - da se političko rukovodstvo kosovskih Srba na severu pokrajine protivi širenju EULEKS, pri čemu samoorganizovane Srbe naziva „samoproglašena Skupština Zajednice opština Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija“,²¹ što nije konstatovao sa isto tako jednostrano proglašenu državu „Kosovo“.

¹⁷ *Ibid.*, p. 15.

¹⁸ *Ibid.*, p. 12.

¹⁹ *Deklaracija o nezavisnosti Kosova*, 17.02.2008. Preamble, para. 5. https://www.files.ethz.ch/isn/125409/8009_Kosovo_Independence.pdf (4.11.2021)

²⁰ *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, UN doc S2208/692 (24 November 2008), para. 2.

²¹ *Ibid.*, para. 5.

U savetodavnom mišljenju o legalnosti jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova, koje je inicirala Republika Srbija, Međunarodni sud pravde (MSP) je našao da „deklaracija o nezavisnosti nije prekršila opšte međunarodno pravo, Rezoluciju 1244 Saveta bezbednosti, ni ustavni okvir“ i da „njeno usvajanje nije prekršilo nijedno primenljivo načelo međunarodnog prava.“²² Sa aspekta ovog rada, treba naglasiti da je MSP konstatovao da Rezolucija 1244 i Uredba UNMIK 1999/1 potiskuju na teritoriji KiM pravni poredak SRJ i uspostavljaju međunarodnu teritorijalnu administraciju i da pravila ovih akata, uključujući Ustavni okvir, „crpe svoj legitimitet iz obavezujućeg karaktera Rezolucije 1244, dakle iz međunarodnog prava“ i „poseduju međunarodna pravna svojstva“.²³ Sud, takođe, nalazi da tvorci deklaracije nisu delovali, niti nameravali da deluju, u svojstvu institucije ovlašćene da deluje u okviru tog pravnog poretka, već da usvoje meru čija su dejstva izvan tog poretka.²⁴ U prilog tome ističe da u prvom pasusu stoji „Mi, demokratski izabrane vođe našeg naroda“ dok akti skupštine Kosova koriste treće lice jednine; da izjava nije dostavljena SIGS radi objavljivanja u službenom glasniku; te da nereagovanje SIGS, ovlašćenog da kontroliše mere privremenih institucija, navodi na zaključak da on nije smatrao da je deklaracija delo institucija privremene samouprave, usvojena kako bi stupila na snagu u pravnom poretku za koji je on odgovoran.²⁵ Sud je zaključio da su autori deklaracije delovali kao osobe koje su istupile u svojstvu predstavnika naroda Kosova izvan okvira privremene administracije, a da Rezolucija 1244 ne zabranjuje proglašavanje nezavisnosti.²⁶ To samoproглаšenje nezavisnosti i izjavu o prihvatanju obaveze iz neusvojenog Ahtisarijevog plana iskoristile su države okupljene u Međunarodnu upravljačku grupu za Kosovo, ignorišući da je proglas izvan okvira privremene administracije (a da je saziv izabran u tom okviru), izveštaj GSUN da je srpsko stanovništvo na KiM protivno dejstvu ovog separatističkog čina, i da plan nije prihvaćen u SBUN. Ova koalicija je imenovala svog „međunarodnog civilnog predstavnika na Kosovu“ i proglasila ga za „konačni autoritet na Kosovu u pogledu tumačenja“ tog plana. Njega je podržala i Međunarodna civilna kancelarija, koja je bila neposredno vezana za organ EU, Savet, i kao takva mandatovana za ostvarivanje prava manjinskog srpskog življa na KiM. Ova koalicija je samovlasni mandat na teritoriji Srbije prekinula u septembru 2012. godine i proglasila da je Kosovo „postalo odgovorno za sopstveno upravljanje“,²⁷ uprkos prisustvu EULEKS i KFOR. U kontekstu rada, treba istaći da neusvojeni predlog SIGS uvažava postojanje srpskog verskog

²² International Court of Justice, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo*, Advisory Opinion of 22 July 2010, ICJ Reports 2010, para. 122.

²³ *Ibid.*, para. 97.

²⁴ *Ibid.*, para. 105.

²⁵ *Ibid.*, paras. 107,108.

²⁶ *Ibid.*, paras. 109, 114.

²⁷ International Civilian Office, *op. cit.* (fn. 16), pp. 133-135.

i kulturnog nasleđa, tako što navodi da će „Kosovo priznati Srpsku pravoslavnu crkvu na Kosovu, uključujući manastire, crkve i druga mesta koja se koriste u verske svrhe, kao sastavni deo Srpske pravoslavne crkve sa sedištem u Beogradu“,²⁸ a da čak je i „međunarodni civilni predstavnik“ trebalo da organizuje nadgledanje i omogućavanje zaštite SPC i srpskih verskih i kulturnih lokacija.

2.1. Šteta za nacionalnu baštinu na KiM tokom međunarodne uprave

U martu 2004. godine, nadležne snage KFOR nisu sprečile albanske ekstremiste da za dva dana zapale ili potpuno unište 35 pravoslavnih crkava i manastira, proteraju preko četiri hiljade Srba i unište stotine srpskih kuća širom KiM.²⁹ Nakon četrnaest godina međunarodnog mandata na KiM, Misija OEBS je konstatovala da „zanemarivanje i vandalizam na kulturnim i verskim lokalitetima, nekontrolisani urbani razvoj i slabo posvećivanje pažnje uravnoteženu zaštite kulturne i verske baštine i prava pojedinaca i zajednica koje žive oko tih lokaliteta ugrožavaju kulturnu i versku baštinu“.³⁰

U pogledu zaštite kulturnog nasleđa na KiM, pod kontrolom i nadzorom međunarodnog činioca, do kraja 2017. godine, kako primećuju Misija OEBS i UNMIK, nije rešeno pitanje obnove oštećenih srpskih pravoslavnih verskih objekata, niti ima napretka u primeni Zakona o kulturnom nasleđu.³¹ Kao problemi se konstatuju kontinuitet uzurpacije i neodgovarajuće funkcionisanje zaštite prema Rezoluciji 1244, kao i pokušaji prekrajanja prirode tamošnje baštine i njenog prisvajanja na političko-teritorijalnoj osnovi.³²

Tokom međunarodnog prisustva, od 1999. godine, na KiM je uništeno 156 pravoslavnih crkava (33 su pre 16. veka), od kojih je 60 klasifikovano u UNESCO kao spomenici kulture.³³ U navedenom periodu, sa KiM je otišlo oko 200.000 Srba, a do 2017 godine se vratilo samo 1,9%.³⁴ Uz rušenje spomenika i pritisak na

²⁸ United Nations Secretary-General, *op. cit.* (fn. 13), Annex V, para. 1.2.

²⁹ Detaljnije: *Martovski pogrom na Kosovu i Metohiji: 17-19. mart 2004. godine: s kratkim pregledom uništenog i ugroženog hrišćanskog kulturnog nasleđa*, Jokić, Branko (ur.), Beograd: Ministarstvo kulture R Srbije, 2004; *Godišnjica Martovskog pogroma na Kosovu i Metohiji, Srpska pravoslavna crkva*, 17. Mart 2017. http://www.spc.rs/sr/godishnjica_martovskog_pogroma_na_kosovu_metohiji_0 (4.11.2021.)

³⁰ Stevanović, Miroslav, Đurđević, Dragan, *Kulturno nasleđe na KiM u svetlu primene Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN, Megatrend Revija* 18:2/2021, str. 186.

³¹ Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, *Comments by the UNMIK on the Fourth Opinion of the Advisory Committee on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in Kosovo*, GVT/COM/IV(2017)007 (21.12.2017.), para. 36.

³² Stevanović, Miroslav; Đurđević, Dragan, *op. cit.* (fn. 30), str. 193.

³³ <https://rs.n1info.com/english/news/a635685-abbot-worried-about-serbian-monasteries-in-kosovo/>

³⁴ UN Security Council, *UNSC Meeting S/PV.8025*, Press release SC/12957 (16 August 2017).

srpsko stanovništvo, sprovodi se i brisanje srpskih naziva opština, a u diskursu međunarodnih organizacija koje su deo međunarodnog prisustva, Srbi se često podvode pod termine „nealbanske manjine“; „nealbansko stanovništvo“. Međutim, o tradicionalnom srpskom prisustvu svedoče istorijski podaci, poput Osmanskog popisa iz 1455. godine, koji na teritoriji koja pokriva većinu KiM beleži 13.000 srpskih domaćinstava u 480 sela i varoši, a 46 albanskih u 23 sela, kao i da je 95.88% imena bilo srpskog, a 0.26% albanskog porekla³⁵

U okviru međunarodnog prisustva na KiM, OEBS, EU i NATO su regionalni aranžmani u smislu Glave VIII Povelje UN.³⁶ Pomenute međunarodne organizacije pomažu UN, preko svojih misija (OEBS, EU) i preko KFOR (NATO), ali je odgovornost za održavanje međunarodnog mira i bezbednosti i dalje na SBUN.³⁷ Treba naglasiti da, kada se radi o mirovnim operacijama koje sprovode regionalne organizacije, NATO snage su na KiM nastavile da deluju bez bilo kakve odluke u pogledu nadležnosti.³⁸ S tim u vezi, predstavnik Srbije je, 2017. godine, pred SBUN ukazao da je upotreba sile protiv SRJ bila u suprotnosti sa imperativnom odredbom iz člana 53 Povelje, po kojoj ni jedna prinudna akcija neće biti preduzeta pod regionalnim aranžmanima ili od strane regionalnih agencija, bez odobrenja Saveta bezbednosti, ali da Srbija nastavlja da učestvuje u statusno neutralnom okviru³⁹ Čak i nakon usvajanja „Ustava Kosova“, GSUN je na sednici SBUN istakao da „međunarodno prisustvo mora da funkcioniše na statusno neutralan način i u skladu sa rezolucijom 1244 (1999) i drugim odlukama koje je doneo Savet“ i da „Savet mora da ostane čuvar međunarodnog prava i sprovođenja sopstvenih odluka.“⁴⁰

3. Pripisivanje odgovornosti za uništavanje nacionalne baštine na KiM

Nacrt članova o odgovornosti međunarodnih organizacija za međunarodno protivpravne akte određuje međunarodno protivpravan akt međunarodne organizacije kao svaki onaj koji „povlači za sobom međunarodnu odgovornost te

³⁵ *Oblast Brankovića - opširni katastarski popis iz 1455. godine*, Hadžibegić, Hamid, Handžić, Adem, Kovačević, Ešref (prir.), Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 1972.

³⁶ UN Department of Peacekeeping, *Cooperation Between the United Nations and Regional Organizations/ Arrangements: Suggested Principles and Mechanisms*, New York: United Nations, 1999, Annex Regional, Subregional and Inter-regional Organizations/ Arrangements

³⁷ Povelja Ujedinjenih nacija, *op.cit.* (fn 11), чл. 24.

³⁸ United Nations, *Repertoire of the Practice of the Security Council: Supplement 2018*, 2020, p. 420.

³⁹ UN Security Council, *Security Council resolutions 1160 (1998), 1199 (1998), 1203 (1998), 1239 (1999) and 1244 (1999)*, UN doc S/PV.7940 (16 May 2017), pp. 4, 6.

⁴⁰ UN Security Council, *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (S/2009/300)*, UN doc S/PV-6144 - SC/9683 (17 June 2009), pp. 4, 5.

organizacije²⁴¹ (prethodni predlog je eksplicirao ponašanje koje se sastoji od radnje ili propuštanja koje se pripisuje međunarodnoj organizaciji prema međunarodnom pravu). U komentaru ove formulacije, Komisija za međunarodno pravo se poziva na opšte načelo, da međunarodnu odgovornost povlače: šteta nastala kršenjem postojeće međunarodne obaveze i da se ta šteta pripisuje organizaciji. Napad bez pravnog osnova NATO na SRJ, 1999. godine, pokrenuo je raspravu da li se ponašanje mora pripisati međunarodnoj organizaciji ili njenim članicama. U vezi sa tim, SRJ je tužila neke članice NATO zbog protivpravne upotrebe sile i u svakom slučaju je predložila privremenu meru, kako bi se obezbedilo da konkretna država „odmah prekine sa upotrebom sile i... uzdrži se od bilo kakvog čina pretnje ili upotrebe sile”. MSP je odbacio dva slučaja (Španija i Sjedinjene Američke Države), ali je razmatrao prigovore nenadležnosti ostalih tužnih država (Belgija, Kanada, Francuska, Nemačka, Italija, Holandija, Portugal i Velika Britanija).⁴² S druge strane, Evropski sud za ljudska prava je, po prijavi porodica ubijenih u bombardovanju zgrade Radio-televizije Srbije, odbacio tužbu, sa obrazloženjem da radnja tuženih država ne obuhvata njihovu odgovornost prema Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i stoga nije potrebno razmatrati druga pitanja dopuštenosti.⁴³ U ovom slučaju, Sud nije prihvatio dopuštenost tužbe protiv država članica, zauzimanjem stanovišta da je u pitanju delo međunarodne organizacije čiji su tužene države članice i da zbog eksteritorijalnog akta tih država podnosioci predstavki nisu mogli da dođu pod njihovu nadležnost.⁴⁴ Sa aspekta problema ovog rada, interesantno je da su tužene države tvrdile da bi akt trebalo pripisati NATO, a vlada Francuske je u tom smislu istakla da je NATO „organizacija sa međunarodnim pravnim subjektivitetom odvojenim od tuženih država”.⁴⁵ Pitanje pripisivosti je posebno složeno kada postoji vojni aspekt, koji je u suverenom domenu. Ovome se može pristupiti na različite načine: od toga da se ponašanje snaga NATO može pripisati organizaciji; preko poricanja pravne ličnosti NATO - u smislu da nije institucionalna zajednica koja deluje kroz zajedničke organe; ili u smislu da ima svoje organe i budžet nezavisne u odnosu na države članice ali je zatvorena zajednica koja ima pravnu ličnost samo u odnosu na države koje je priznaju kao takvu (sa kojima je zaključivao međunarodne ugovore i gde organizacija i osoblje uživaju privilegije i imunitete); do toga da članice NATO imaju autonomiju kada deluju u okviru organizacije.

⁴¹ International Law Commission, *Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries*, ILC Yearbook 2011, Vol. II, Art. 3.

⁴² International Court of Justice, *Legality of Use of Force cases*, (FR Yugoslavia v. Spain v. United States of America v. Belgium; Serbia and Montenegro v. Canada v. France v. Germany Montenegro v. Italy v. Netherlands v. Portugal v. United Kingdom), Orders 2 June 1999, ICJ. Reports 1999.

⁴³ European Court of Human Rights, *Banković and Others v. Belgium and Others*, Grand Chamber, 2001, Application No. 52207/99, para. 84

⁴⁴ *Ibid.*, paras. 82, 83.

⁴⁵ *Ibid.*, para. 32.

Otklanjanje sumnje u pogledu pripisivosti, čini se, omogućava izvođenje procesnog okvira iz primene pravila iz člana 6 Konvencije o pravu mora, koje predviđa će odgovornost za nepoštovanje obaveza ili za bilo koje drugo kršenje te konvencije snositi "strane koje imaju nadležnost", ako se ta odredba shvati kao upućivanje na pripisivanje odgovornosti, a ne ponašanja.⁴⁶ U pogledu pripisivanja odgovornosti za štetu nastalu u izvršavanju centralizovanih misija, što je slučaj kada se deluje po odluci SBUN, treba imati u vidu da „u slučaju sukoba između obaveza članica UN prema Povelji i njihovih obaveza prema bilo kom drugom međunarodnom sporazumu, "njihove obaveze prema Povelji imaju prednost",⁴⁷ što implicira pretpostavku da se odgovornost može pripisati UN, ukoliko protivpravno ponašanje i odgovornost za štetu nisu pripisivali državi. U tom smislu je i stav Suda pravde Evropskih zajednica, koji je našao da se „protivpravni akti koje je podnosilac predstavke naveo kako bi zasnovao svoj zahtev za naknadu ne može pripisati Saveznoj agenciji (SR Nemačke, članice EZ), koja je bila u obavezi da deluje u skladu sa uputstvima Komisije, već samoj Komisiji"⁴⁸ U pomenutom slučaju, odgovornost organa međunarodne organizacije nije proisticala iz toga što je neki organ države članice njen organ, već iz toga što je organ države članice imao međunarodnu pravnu obavezu da postupa po nalogima organa te međunarodne organizacije.

Vežano za postupanje po nalogu organa, kada se radi o UN, treba napomenuti da neke odredbe Povelje UN pominju „organi“, a član 7. "glavni organi" i "pomoćni organi" (koji se pominju i u članovima 22 i 29). Razmatrajući status onoga koji deluje za UN, MSP je značaj pridao samo činjenici da li je organ UN nekome dodelio funkcije i u tom smislu izraz „agenti“ shvata u najslobodnijem smislu, kao svaku osobu preko koje deluje.⁴⁹ U kasnijem savetodavnom mišljenju (vezano za imunitete), MSP je primetio da su UN poveravale misije i osobama koje nemaju status službenika, ali da suština nije njihov administrativni položaj, već priroda njihove misije.⁵⁰ Razmatrajući odgovornost za naknadu štete kao rezultat radnje koje su izvršile UN ili njihovi agenti u službenom svojstvu, MSP je postavio pitanje pripisivanja ponašanja, napominjući da UN mogu biti obavezne da snose odgovornost za štetu nastalu takvim aktima. U tom kontekstu, ponašanje UN obuhvata akte glavnih i pomoćnih organa; radnje ili propuste „agenata“,

⁴⁶ Heliskoski, Joni, *Mixed Agreements as a Technique for Organizing the International Relations of the European Community and its Member States*, The Hague: Kluwer Law International, 2001, p. 165.

⁴⁷ *Povelja Ujedinjenih nacija*, (op. cit. (fn. 12), čl. 103.

⁴⁸ Court of Justice of the European Communities, *Krohn & Co. v. Commission of the European Communities*, Case 175/84, Reports of Cases before the Court of Justice (1986-2), p. 768.

⁴⁹ International Court of Justice, *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion of 11 April 1949, ICJ Reports 1949, p. 177.

⁵⁰ International Court of Justice, *Applicability of Article VI, Section 22, of the Convention on the Privileges and Immunities of the UN*, Advisory Opinion of 15 December 1989, ICJ Reports 1989, para. 48.

kako službenika tako i drugih lica koja deluju na osnovu funkcija koje im je dodelio organ organizacije. Navedeno se odnosi uopšte na međunarodne organizacije, koje deluju preko svojih organa i preko agenata kojima su poverene funkcije organizacije. U tom smislu, međunarodnoj organizaciji se, po pravilu, mogu pripisati postupci i propusti njenih organa i njenih agenata u vršenju njihovih nadležnosti. Prethodno pitanje je pravni osnov delovanja organizacije, njenih organa i agenata. U tom pogledu, Bečka konvencija o predstavljanju država u njihovim odnosima sa međunarodnim organizacijama univerzalnog karaktera pod pravilima organizacije „označava naročito: akte o osnivanju, odgovarajuće odluke i rezolucije, kao i ustaljenu praksu organizacije“.⁵¹ S tim u vezi, MSP je našao da „prava i dužnosti entiteta kao što je Organizacija (UN) moraju zavisiti od ciljeva i funkcija kako je navedeno ili implicirano u njenim osnivačkim dokumentima i razvijeno u praksi, na šta se u svojoj praksi pozvao i Stalni arbitražni sud.“⁵²

Imajući u vidu da se na teritoriji suverene članice UN, tokom međunarodnog mandata ove organizacije i uz učešće NATO, EU i OEBS kao regionalnih aranžmana, stvara nova „država“, izvan pravnog okvira međunarodnog prisustva i suprotno načelima ostvarivanja ciljeva, nemeće se problem prakse koja se razvija na način koji nije u skladu sa osnivačkim ugovorom organizacija. U slučaju ponašanja organa i agenata koje se izlazi izvan nadležnosti organizacije (*ultra vires*), čini se da organizaciju ne bi trebalo nužno izuzeti od odgovornosti. Međutim, u takvom slučaju, prilikom razmatranje *ultra vires* postupaka trebalo bi uzeti u obzir i pripisivost tog ponašanja. Dilema pripisivanja ponašanja UN ili državi/međunarodnoj organizaciji je posebno složena u vezi ponašanja vojnih snaga tokom angažovanja koje je preporučio ili odobrio SBUN. U takvom slučaju, kako pokazuje i primer angažovanja NATO u misiji UN (KFOR) na KiM, ne bi se moglo reći da su snage koje sprovod mandat stavljene na raspolaganje UN, te se ni eventualna odgovornost UN ne bi se mogla zasnivati na pripisivanju ponašanja. Ovo potvrđuje praksa u međunarodnim odnosima.⁵³

⁵¹ Bečka konvencija o predstavljanju država u njihovim odnosima sa međunarodnim organizacijama univerzalnog karaktera, „Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori“, br. 3/77, čl. 1, tč. 1 pod 34.

⁵² International Court of Justice, *op. cit.* (fn. 55), p. 180; takođe: Permanent Court of Arbitration, the *Lawfulness of the recall of the privately held shares on 8 January 2001 and the applicable standards for valuation of those shares*, Partial Award of 22 November 2002, UNRIIA XXIII, para. 145.

⁵³ Na primer, tokom rata u Koreji, snage SAD su greškom bombardovale ciljeve na teritoriji Kine i SSSR. Prema Kini, Vlada SAD je prihvatila da preuzme odgovornost i isplati odštetu preko UN (Videti: *Letter from the Deputy Representative of the United States to the Secretary-General concerning the bombing by air forces of the territory of China*, UN doc S/1813 (26 September 1950), a u pogledu SSSR, predstavnik SAD je tvrdio da se ponašanje mora pripisati UN, ali je problem rešen tako što je Vlada SAD formalno podržala stav svog predstavnika i izrazila „žaljenje što su američke snage pod komandom UN morale biti umešane“ (u kršenje sovjetskog suvereniteta) ali je ujedno izjavila da je „spremna da obezbedi sredstva za isplatu bilo kakve štete koju utvrdi Komisija UN“. (Videti: *Note of*

Mirovne snage deluju u okrilju UN, međutim njih čine snage država, te stoga, kada, na primer, kontigent jedne od država koja daje kontigent KFOR ignoriše svoju misiju i posmatra paljenje hrama Bogorodice Ljeviške iz XIV veka, nije jasno kome je pripisivo ponašanje. UN su prihvatale svoju odgovornost za privatnopravnu štetu koja je rezultat štetnih radnji osoblja iz nacionalnih kontingenata operacije UN i u svojim pravnim dokumentima ne sugerišu nužnu odgovornost država uključenih snaga.⁵⁴ Isto načelo je primenljivo i u pogledu pripisivanja ponašanja u odnosu na odgovornost po međunarodnom pravu. Naime, at mirovnih snaga, kao pomoćnog organa UN, načelno se može pripisati Organizaciji, a ako je počinjen kršenjem međunarodne obaveze povlači međunarodnu odgovornost Organizacije i njenu odgovornost za naknadu štete.⁵⁵ Prilikom pripisivanja ponašanja nacionalnog kontigenta odlučujuća činjenica nije čiji je organ ili osoba navodno prouzrokovala štetu, već funkcionalni aspekt - u čije ime i za koga je delovala u relevantno vreme.⁵⁶ Međutim, pripisivanje ponašanja nacionalnih kontingenata takođe bi trebalo da uzme u obzir činjenicu da nacionalni kontigent nije potpuno stavljen na raspolaganje UN, najmanje disciplinski i krivično, što bi u pogledu pripisivanja ponašanja moglo imati posledice, usled jasne linije razgraničenja između operativne i organizacione kontrole.⁵⁷ Ovo shvatanje je, čini se, po analogiji, primenljivo i ukoliko međunarodna organizacija neki od svojih organa stavila na raspolaganje drugoj međunarodnoj organizaciji.

S obzirom na *ultra vires* delovanje nekih organizacija koje su u okviru međunarodnog prisustva u skladu sa Rezolucijom 1244 bile deo regionalnih aranžmana po Glavi VIII Povelje, treba istaći da se radi o ponašanju koje prevazi-lazi njihova ovlašćenja, UN i Rezoluciju (na primer, prenos nadležnosti za čuvanje srpske kulturne baštine na KiM, za čiji zaštitu Rezolucija izričito predviđa mogućnost raspoređivanja određenog broja oružanih snaga Republike Srbije⁵⁸). Po međunarodnom pravu, međunarodne organizacije osnivaju države, koje im poveravaju ovlašćenja, čije granice predstavljaju funkciju zajedničkih interesa.

---

from the representative of the United States addressed to the Secretary-General, UN doc S/1856 (19 October 1950).

⁵⁴ United Nations, *United Nations Juridical Yearbook: 1975*, UN doc ST/LEG/SER.C/13, pp. 154-156.

⁵⁵ UN Secretary-General, *Report of the on financing of United Nations peacekeeping operations*, UN doc A/51/389 (20 September 1996), para. 7.

⁵⁶ Ovo stanovište je zauzeo Viši pokrajinski sud u Beču u slučaju odgovornosti za štetu aktom vojnika austrijskog kontigenta u mirovnoj operaciji na Golanskoj visoravni. (Videti: Provincial Court of Vienna, *N. K. v. Austria*, Judgement of 26 February 1979, *International Law Reports*, Vol. 77, p. 472).

⁵⁷ United Nations, *United Nations Juridical Yearbook: 1994*, UN doc ST/LEG/SER.C/32, p. 450.

⁵⁸ Stevanović, Miroslav; Đurđević, Dragan, *op. cit.* (fn. 30), str. 198.

MSP je prepoznao mogućnost pripisivanja radnji međunarodnoj organizaciji za postupanje *ultra vires*, aktom organa ili agenta.⁵⁹

Pitanje ko će morati da snosi troškove koji proizilaze iz ponašanja *ultra vires* posebno je značajno kada postoji međunarodno protivpravno ponašanje, jer uskraćivanje pripisivanja ponašanja može lišiti treće strane obeštećenja, ukoliko se ne može pripisati državi ili drugoj organizaciji. Ukoliko nacionalni kontingent deluje *ultra vires* zbog pritiska države koja daje doprinos, Nacrt pravila o odgovornosti država upućuje da ponašanje treba pripisati samo toj državi, ukoliko postoji odnos između ponašanja *ultra vires* i funkcija koje su poverene organu, telu, licu ili službenom licu, izuzev ukoliko je toliko van delokruga službenih funkcija da ga treba pripisati samom privatnom licu, ako se ne može pripisati državi.⁶⁰ U sudskoj praksi postoje primeri priznavanja ili prihvatanja akta od strane međunarodne organizacije. Tako je, Međunarodni krivični tribunal za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji, u predmetu protiv Dragana Nikolića, razmatrao pitanje pripisivanja hapšenja optuženog Stabilizacionim snagama (SFOR) i nakon što je konstatovao da nacrti članova o odgovornosti država za međunarodno protivpravne akte nisu obavezujući za države, kao odlučujuće za pripisivanje našao to da li je ponašanje pojedinaca SFOR „priznao i usvojio“, „kao svoje“.⁶¹

3.1. Pitanje solidarne odgovornosti

SBUN je podržao samo plan GSUN o rekonfiguraciji UNMIK, kojim su otvorena vrata raspoređivanju EULEKS, ali uz garancije da će potpunosti poštovati rezoluciju 1244 i delovati pod autoritetom i u statusno neutralnom okviru UN. To implicira da postupanje nije smelo biti zasnovano na sprovođenju Ahtisarijevog plana. Tako se dolazi do pitanja da li se uništavanje srpske baštine na KiM može pripisati organizaciji ili članicama (uglavnom države NATO, sa SAD na čelu). U slučajevima zakonitosti upotrebe sile, SRJ (DZ Srbija i Crna Gora) je istakla da su tužene države solidarno odgovorne za svoje postupke u okviru vojnih komandnih struktura NATO, koji je predstavljao instrument svake od njih, u smislu da je usmerio napad na SRJ kao zajednički poduhvat.

Ova solidarna odgovornost, teorijski posmatrano, nastaje kada se ponašanje sastoji od radnje ili propusta koje se može pripisati više država i predstavlja povredu međunarodne obaveze svake od njih i doprinosi nedeljivoj povredi drugog lica. Ovakva situacija je moguća kada su protivpravni akti pripisivi svakoj od njih posebno, i to: kada je doprinela nedeljivoj povredi; kada svesno pomaže;

⁵⁹ International Court of Justice, *Certain expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion of 20 July 1962, ICJ Reports 1962, p. 168.

⁶⁰ International Law Commission, *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries.*, Yearbook 2001, vol. II (Part Two), p. 46.

⁶¹ International Tribunal for Crimes in Former Yugoslavia, *Decision on defence motion challenging the exercise of jurisdiction by the Tribunal*, Case No. IT-94-2-PT, para. 60.

kada postupa usklađeno sa drugima; kada postupa odvojeno ali postoji koordinacija; ili kada postoji kontrola postupaka.⁶² U kontekstu ovog rada, prihvatanje solidarne odgovornosti bi podrazumevalo da je uništenje srpske baštine na KiM posledica nametanja nepostojećeg osnova kao načina da se ne sprovede međunarodnopravna obaveza njene zaštite, a kao rezultat skupa radnji država članica mandatovanih organizacija počinjenih sa odgovarajućom namerom. Sporno je, međutim, da li bi se tužba mogla upraviti protiv svake od više odgovornih država, na način kako je to učinjeno u ranijem slučaju pred MSP. Tada je, valja приметiti, MSP našao da pravo na utuženje ne prejudicira da li će tužba biti upravljena protiv više odgovornih država,⁶³ te ne bi trebalo ni da prejudicira ni da li podneta protiv organizacije u okviru koje je ponašanje bilo koordinirano, ili zajedničko, ili pomoć, ili pod kontrolom, s obzirom da se radi o nedeljivoj posledici. Ali druge strane, osim ukoliko se radi o vojnim kontigentima, teško je zanemariti da agenti međunarodnih organizacija nisu postupali ispred svojih država i da je odgovornost njihovih država prvenstveno prema međunarodnim organizacijama čije su članice, te je ovakav pristup više teorijski, nego što objektivno ima praktično uporište.

4. Zaključak

Pre izvođenja zaključaka potrebno se odrediti prema pitanju da li je sporan suverenitet Srbije na KiM. Činjenica da je KFOR raspoređen prema sporazumu sa Srbijom (i SRJ), kao i da Rezolucija 1244 ne dovodi u pitanje suverenitet na KiM, su dovoljni pokazatelji. Primedba kako je Vojnotehnički sporazum predstavljao čin kapitulacije nije od značaja u kontekstu suvereniteta, jer čak i da je tako međunarodno pravo zabranjuje debelaciju. Kako je našao MSP, proglaš nezavisnosti grupe predstavnika etničkih Albanaca, koji su bili izabrani u okviru međunarodnopravnog poretka, predstavlja privatni čin, bez obzira na podršku grupe moćnih država. U tom smislu, separatističke institucije na KiM, kojima neke mandatovane međunarodne organizacije neovlašćeno prenose delove svog mandata koji im je poveren u skladu sa međunarodnim pravom, ne mogu biti međunarodnopravno odgovorne za pokušaj brisanja tragova srpskog prisustva, masovnim uništavanjem srpske nacionalne baštine.

S obzirom da se Republika Srbija prihvata primenu Povelje i odluka SBUN i mandate koje je dodelio u skladu sa njom, na svojoj teritoriji, činjenica da se na tom prostoru ugrožava njen nacionalni identitet predstavlja objektivnu štetu, bez

⁶² Nollkaemper, André *et al.*, „Guiding Principles on Shared Responsibility in International Law“, *European Journal of International Law*, 31:4/2020, pp. 16-18.

⁶³ International Court of Justice, *Case of the Monetary Gold Removed from Rome in 1943* (Italy v. France, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America), Judgment of 15 June 1954, ICJ Reports 1954, para. 19.

obzira kakav će u budućnosti biti status južne srpske pokrajine. U ovom radu je postavljeno pitanje da li međunarodne organizacije kojima je dodeljen mandat na KiM u skladu sa međunarodnim pravom, pre svega da obezbede standarde, mogu snositi odgovornost za neispunjenje mandata, što je rezultiralo proterivanjem Srba i uništavanjem tragova srpske istorije na toj teritoriji.

Odgovornost UN, kao nosioca međunarodnog prisustva, je dvojaka. S jedne strane, SBUN je dopustio grupi država proizvoljno tumačenje pojma teritorijalnog suvereniteta članice UN, kojima je faktički koristio samo kao diplomatsko okruženje. S druge strane, uz prećutnu podršku i nečinjenje GSUN, regionalnih aranžmana, pre svega EU i NATO, međunarodno prisustvo je delovalo kao instrument otimanja teritorije Srbije. U tom kontekstu, regionalni aranžmani su, kršeći mandat, prenosili nadležnosti koje su im poverile UN na institucije koje su nastajale na osnovu proglašenja koji je izvan pravnog poretka koji su bile u obavezi da štite. Za međunarodno protivpravne akte GSUN i regionalnih aranžmana i štetu koja je rezultirala po baštinu Srbije objektivno su odgovorne UN.

Problem koji ostaje otvoren jeste da li se UN može pripisati činjenje i nečinjenje organizacija kojima je mandat na KiM utvrđen kao regionalni aranžman. Misije EU i OEBS, a posebno KFOR, su otvorno postupale izvan delokruga, tako da je odgovornost za šteta po srpsku baštinu na KiM kao rezultat njihovog činjenja i nečinjenja teško pripisati samoj UN.

Literatura

- UN Security Council, *UNSC Meeting S/PV.8025*, Press release SC/12957 (16 August 2017).
- Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, *Comments by the UNMIK on the Fourth Opinion of the Advisory Committee on the implementation of the Framework Convention for the Protection of National Minorities in Kosovo*, GVT/COM/IV(2017)007 (21.12.2017).
- Bečka konvencija o predstavljanju država u njihovim odnosima sa međunarodnim organizacijama univerzalnog karaktera, „*Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori*“, br. 3/77.
- *Belgium, France, Germany, Italy, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America: Draft resolution*, UN doc S/2007/437 (17 July 2007).
- Court of Justice, *Krohn & Co. v. Commission of the European Communities*, Case 175/84, Reports of Cases before the Court of Justice and the Court of First Instance (1986–2).
- *Deklaracija o nezavisnosti Kosova*, , 17.02.2008. https://www.files.ethz.ch/isn/125409/8009_Kosovo_Independence.pdf (4.11.2021)

- Deklaracija o principima zaštite nacionalnog i državnog interesa Savezne Republike Jugoslavije povodom eskalacije albanskog terorizma na Kosovu i Metohiji i u kopnenoj zoni bezbednosti, „Sl. list SRJ”, br. 73/2000.
- European Court of Human Rights, *Banković and Others v. Belgium and Others*, Grand Chamber, Application No. 52207/99, 2001.
- Godišnjica Martovskog pogroma na Kosovu i Metohiji, *Srpska pravoslavna crkva*, 17. Mart 2017. http://www.spc.rs/sr/godishnjica_martovskog_pogroma_na_kosovu_metohiji_0
- Heliskoski, Joni, *Mixed Agreements as a Technique for Organizing the International Relations of the European Community and its Member States*, The Hague: Kluwer Law, 2001.
- https://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20100412_OTS0218/kosovo-vatikan-nimmt-ruecksicht-auf-serbisch-orthodoxe-kirche/ (4.11.2021.)
- https://www.securitycouncilreport.org/update-report/lookup_c_glkwlemtisg_b_3945613.php (4.11.2021.)
- International Civilian Office, *State Building and Exit: The International Civilian Office and Kosovo's Supervised Independence 2008 – 2012*, Pristina: ICO.
- International Court of Justice, *Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo*, Advisory Opinion of 22 July 2010, ICJ Reports 2010.
- International Court of Justice, *Applicability of Art. VI of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations*, Advisory Opinion of 15 December 1989, ICJ Reports 1989.
- International Court of Justice, *Case of the Monetary Gold Removed from Rome in 1943 (Italy v. France, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America)*, Judgment of 15 June 1954, ICJ Reports 1954.
- International Court of Justice, *Certain expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter)*, Advisory Opinion of 20 July 1962, ICJ Reports 1962.
- International Court of Justice, *Legality of Use of Force cases*, (FR Yugoslavia v. Spain v. United States of America v. Belgium; Serbia and Montenegro v. Canada v. France v. Germany Montenegro v. Italy v. Netherlands v. Portugal v. United Kingdom), Orders 2 June 1999, ICJ Reports 1999.
- International Court of Justice, *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion of 11 April 1949, ICJ Reports 1949.
- International Law Commission, *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with Commentaries*, Yearbook 2001, vol. II.
- International Law Commission, *Draft Articles on the Responsibility of International Organizations, with Commentaries*, ILC Yearbook 2011, Vol. II.
- International Tribunal for Crimes in Former Yugoslavia, *Decision on defence motion challenging the exercise of jurisdiction by the Tribunal*, Case No. IT-94-2-PT.

- *Letter from the Deputy Representative of the United States to the Secretary-General concerning the bombing by air forces of the territory of China*, UN doc S/1813 (26 September 1950).
- *Martovski pogrom na Kosovu i Metohiji: 17-19. mart 2004. godine: s kratkim pregledom uništenog i ugroženog hrišćanskog kulturnog nasleđa*, Jokić, Branko (ur.), Beograd: Ministarstvo kulture Republike Srbije, 2004.
- *Mission in Kosovo* (S/2009/300), UN doc S/PV-6144 - SC/9683 (17 June 2009).
- Nollkaemper, André *et al.*, „Guiding Principles on Shared Responsibility in International Law“, *European Journal of International Law*, 31:4/2020, 15-72.
- *Note of from the representative of the United States addressed to the Secretary-General*, UN doc S/1856 (19 October 1950).
- *Oblast Brankovića - opširni katastarski popis iz 1455. godine*, Hadžibegić, Hamid, Handžić, Adem, Kovačević, Ešref (prir.), Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 1972.
- Permanent Court of Arbitration, *Lawfulness of the recall of the privately held shares on 8 January 2001 and the applicable standards for valuation of those shares*, Partial Award of 22 November 2002, UNRIAA XXIII.
- Provincial Court of Vienna, *N. K. v. Austria*, Judgement of 26 February 1979, *International Law Reports*, Vol. 77.
- *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, UN doc S2208/692 (24 November 2008).
- Secretary-General Special Envoy for the future status process for Kosovo, *Report of the Special Envoy of the Secretary-General on Kosovo's future status*, UN doc S/2007/168 (26 March 2007).
- Special Envoy for the Future Status Process for Kosovo, *Comprehensive proposal for the Kosovo status settlement*, UN doc S/2007/168/Add.1 (26 March 2007).
- Special Representative of the Secretary General, *Regulation on the Kosovo Joint Interim Administrative Structure*, UN doc UNMIK/REG/2000/1 (14 January 2000).
- Stevanović Miroslav; Đurđević, Dragan, „Kulturno nasleđe na KiM u svetlu primene Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti UN“, *Megatrend Revija*, 18:2/2021, str. 185-204.
- Tansey Oisín, *Regime-Building: Democratization and International Administration*, Oxford: Oxford University Press, 2009.
- UN Department of Peacekeeping, *Cooperation Between the UN and Regional Organizations Arrangements: Suggested Principles and Mechanisms*, New York: United Nations, 1999.
- UN Secretary General, UN doc SG/A/955-BIO/3714 (15 November 2005).
- UN Secretary-General, *Letter concerning intention to appoint Martti Ahtisaari as Special Envoy for the future status process*, UN doc S/2005/708 (31. October 2005).

- UN Secretary-General, *Report of the on financing of United Nations peace-keeping operations*, UN doc A/51/389 (20 September 1996).
- UN Security Council, *Letter dated 10 November 2005 from the President of the Security Council to the Secretary-General* (UN doc S/2005/709), UN Yearbook 2005.
- UN Security Council, *Report on the United Nations Interim Administration*
- UN Security Council, *Resolution 1244*, UN doc S/RES/1244 (10 June 1999).
- UN Security Council, *Security Council resolutions 1160 (1998), 1199 (1998), 1203 (1998), 1239 (1999) and 1244 (1999)*, UN doc S/PV.7940 (16 May 2017).
- United Nations Publication, *UN Juridical Yearbook: 1975*, UN doc ST/LEG/SER.C/13.
- United Nations Publication, *UN Juridical Yearbook: 1994*, UN doc ST/LEG/SER.C/32.
- United Nations, *Repertoire of the Practice of the Security Council: Supplement 2018, 2020*.
- UNMIK, *Regulation on the status, privileges and immunities of KFOR and UNMIK and their personnel in Kosovo*, UNMIK/REG/2000/47 (18 August 2000).
- *Vojno-tehnički sporazum između Međunarodnih bezbednosnih snaga ("KFOR") i Vlade Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije*, 9. jun 1999. godine. Dostupno: <https://kossev.info/wp-content/uploads/public/dokumenti/Kumanovski%20sporazum%20.pdf>;
- Zakon o Povelji Ujedinjenih nacija, "Službeni list DFJ", 69/45.

DOI: 10.5937/MegRev2104303S

Review scientific article

Received 12.02.2021.

Approved 19.04.2021.

RESPONSIBILITY FOR DESTRUCTION OF SERBIAN NATIONAL HERITAGE DURING INTERNATIONAL MANDATE IN K&M

Abstract *After the suspension of the unilateral North Atlantic Treaty Organization's attack on FR Yugoslavia, without an appropriate decision of the United Nations Security Council, in the Autonomous Province of Kosovo and Metohija an international legal order has been introduced, under the auspices of the UN Security Council, with the participation of regional international organizations. Since then, some of these organizations, despite being mandated in K&M in accordance with the decisions of the UN Security Council, not only violated its binding Resolution by supporting and transferring competencies to the separatist entity, but also did not perform the duties from the assigned mandates. The inaction and internationally wrongful acts of these organizations resulted in the widespread devastation of the Serbian heritage and the removal of traces of the Serbian presence in the region that is the territorial and spiritual root of the nation. This article discusses the international legal responsibility of international organizations that had a mandate to provide standards in the southern Autonomous Province of the Republic of Serbia, for the harm caused to the Serbian national heritage during international presence. The need to shed light on this issue stems from the possible risk for international law if the destruction of the millennial national heritage, under the international mandate, remains with impunity.*

Keywords: *aggression, debellation, national identity, regional arrangements, responsibility attribution*